

NODO

První ročník ostravského festivalu nové opery

Moravskoslezská metropole má po Ostravských dnech další významný festival soudobé hudby – Dny nové opery Ostrava / New Opera Days Ostrava. Také tentokrát stojí za projektem agilní Ostravské centrum nové hudby.

JOZEF CSERES

Spolupráce mezi Ostravským centrem nové hudby a Národním divadlem moravskoslezským, tedy mezi flexibilním občanským sdružením a kamenným divadlem, se ukázala jako nesmírně efektivní. Aspoň letošní tři večery prvního ročníku Dnů nové opery, během nichž byly v Ostravě na sklonku června představeny čtyři scénické produkce, předpovídají projektu, který je zamýšlen jako bienále, slibnou budoucnost.

Pánem scény je ireverzibilní čas

Zařazení české premiéry *Europery 5*, poslední opery Johna Cage, na úvod bylo dramaturgicky velice vhodnou volbou, a to zdaleka

nejen díky letošnímu skladatelovu dvojitému výročí. Poslední ze série *Europery*, dokončená v roce 1991, totiž příkladně demonstruje mnohé z aspektů transformace porenančních scénických intermédií v postmoderní multimédia: rezignaci na velkolepou výpravu ve prospěch komorních řešení, nahrazení lineární časové organizace simultánními akcemi a transverzálními plány, depatetizací témat a syžetů, přechod postav od jungovských archetypů k lacanovským projekcím subjektu nebo třeba reinterpretaci a recyklaci tradičních operních mytémát v librettech, jež směšují mytologii a historii s dobovými realiiemi.

Tento posun je zřejmý již z instrumentace díla, která angažuje dvě zpěvačky, klavíristu, jednoho hráče na vicitrolu a osobu obsluhující magnetofon, rozhlasový přijímač a televizor. K tomu je třeba přičíst nepředvídatelné světelné variace a také to, že *Europery* jsou bez děje. Účinkující zpívají, hrají nebo přehrávají operní árie dle vlastního výběru bez jakýchkoli narativních referencí. Obě vokalistky – Katalin Károlyi a Martha Herr – zpívají postupně každá pět árií, klavírista hraje celou šest různých operních transkripcí, zatímco starý fonograf přehrává šest historických

operních nahrávek. Tyto hlasy zní zároveň, pánem scény je přítom ireverzibilní čas, který neúprosně odčítá délku představení a určuje i entréee jednotlivých árií.

Není mi známo, jestli si mezzosopranistku Katalin Károlyi vybrala sopranistka Martha Herr, jak jí to nařizuje instrukce v původním scénáři, nebo režisér Andrew Culver či pořadatelé, nicméně rozdílné repertoáry, jež si obě zpěvačky volily, se obdivuhodně scénicky doplňovaly. Zatímco Károlyi zazpívala árie z Čajkovského *Evěna Oněgina*, Rossiniho *Italky v Alžírě*, Mozartovy *Figarovy svatby*, Händelovy *Partenope* a Bizetovy *Carmen*, výběr Marthy Herr byl poněkud současnější a pestřejší: Pucciniho *Bohéma*, Erkelův *Bánk Ban*, Gounodův *Faust*, Mozartův *Don Giovanni* a *El niño judío* Pabla Luny. Historické árie vycházející z trouby starobylé vicitroly, živé rozhlasové vysílání, nahrané zvuky z pásu a střídmy Spielkunst světla dodávaly divadlu magickou atmosféru a teleportovaly diváky do staromilského salonu zašlých časů, kdy ještě vzdálenost mezi operním světem a jeho příznivci nebyla nepřekonatelná. Ti, kdo ještě stále nevěří, že Cageův indeterminismus může fungovat jako legitimní poetický princip, snad ani nemohli dostat přesvědčivější důkaz.

Útržky a fragmenty

Poněkud rozpačitý dojem z prvního představení druhého večera, premiéry festivalové zakázky *Eva a Lilith* od Františka Chaloupky, napravilo až uvedení scénické jednoaktovky Salvatora Sciarrina *Infinito nero*, složené v roce 1998. Obě produkce se odehrály na téže scéně, jejíž jednoduché, avšak brilantní scénické řešení od Jiřího Nekvasila a Davida Bazika postavilo diváky do nečekané pozice – přímo na scénu. Dá se říct, že v případě Chaloupky to byla nejsilnější deviza díla, které, ačkoli formálně zajímavé, zklamalo prvoplánovým zpracováním tématu, banálními hudebními variacemi a repetičemi v podání autorova Dunami Ensemble. Nápadité rozhodnutí zrušit hranici mezi pódium a auditoriem umístěním hudebníků do velké krychle s okny a dveřmi, přes které kolemjdoucí diváci nazírali do autorské i interpretační kuchyně, uvízlo kdesi mezi snaživostí, rádo-by originálností a vyšumělou estetikou nové jednoduchosti.

Na druhé straně geniální nápad inscenovat hudebníky Ostravské bandy s dirigentem Petrem Kotíkem na točnu otáčející se jako nějaký mechanický chronometr uprostřed diváků adekvátně podtrhl expresivní ráz Sciarrinovy hudby, založené na fragmentárně diseminovaných sonoritách. *Černé nekonečno* je strhující monodrama legendární mystičky Marie Maddaleny de Pazzi – v operním zpracování hrdinka extaticky vokalizuje své víze v obkroužení instrumentalisty vyluzujícími působivé zvukové aluze, evokace a imitace v překvapivých interakcích se zdánlivě živelnou vokálně-gestickou akcí.

Sciarrinův operní čas pokračoval také třetí večer, kdy byla díky koprodukcí s divadelní společností Wuppertaler Bühnen uvedena jeho poslední opera *La porta della legge*, složená v roce 2009 na motivy Kafkovy krátké prózy *Před zákonem*. V této tříaktovce účinkují pouze tři kafkovské charaktery, jejich nekonstruktivní, absurdní jednání s tragickým koncem dokonale symbolizuje všudypřítomný moloch nezničitelné byrokracie. Minimalizované scénografické řešení Jürgen Liera odpovídalo zredukované naraci a závěrečná videosimulace multiplikovaného páternosteru, postmoderní podobenství Jákovova žebříku do byrokratického nebe, aktualizovala archaickou starozákonní metaforu v mimočasovém kontextu. To vše spolu s excelentními výkony zpěváků – zejména Martina Jeaseoka Ohu – a Ostravské bandy pod taktovkou Petra Kotíka povýšilo zdánlivě skromný hudebně-dramatický útvar na pulsující scénické multimedium se zcela originální estetikou a umně zvoleným poetickým řešením. Slovní repetice útržkovitých dialogů, zdůrazňující reprezentovanou situační bezmocnost, sice neodpovídaly repetičím a fragmentům v hudební rovině, ty však samy o sobě zakládaly formální strukturu díla, minuciózní zvukovou tkáň místy sotva slyšitelných tónových transformací i extrémních nástrojových deviací, tvořící podklad pro dramatická rozvíjení. Ostravskou inscenaci *La porta della legge* v režii Johanna Weiganda budou další ročníky jen těžko překonávat.

Autor je estetik.

Dny nové opery Ostrava / New Opera Days Ostrava.

Divadlo Antonína Dvořáka a Divadlo Jiřího Myrona, Ostrava, 24.–26. 6. 2012.

Ostravské nastudování *Europery 5* Johna Cage. Foto newmusicostrava.cz